

M. Kovrigina

*Püügi hoolitsemine
emade ja
laste eest*

RA "Politiline Kirjandus" 1947

M. KOVRIGINA

SUNDEKSEMPLAR

*Riigi hoolitsemine
emade ja laste eest*

★

12570
A-16331

RIIGI HOOLITSEMINE EMADE JA LASTE EEST

Emade ja lapse huvide riiklik kaitse leiab selge väljenduse Stalinlikus Konstitutsioonis.

„Naisele antakse NSV Liidus“, ütleb Konstitutsioon, „mehega võrdsed õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naistele meestega võrdse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele, emade ja lapse huvide riiklik kaitse, raseduse puhul naisele puhkeaja andmine ülalpidamise säilitamisega, laialdane sünnitusmajade, lastesõimedite ja lasteaedade võrk“.

Kusagil mujal maailmas ei ole naise ja mehe üheõiguslus kõigil poliitilise ja ühiskondliku elu aladel ning tegelikult elus nii kujukalt ellu viidud kui NSV Liidus.

Praegu ei leidu meie maal säärast tööala, mida naine ei oleks vallutanud. Tuhanded naised töötavad vabrikutes, tehastes, kivisöökaevandustes, juhivad traktoreid meie kodumaal ääretuil põldudel, saavutavad uusi tööviljakuse rekordeid tööstuses ja põllumajanduses. Naised juhivad ettevõtete ja kolhooside keerukat majandust, juhivad kohalikke nõukogusid, töötavad riigi ja majanduse ülesehitamise rasketel ja vastutusrikkastel aladel.

Näiteks 1946. a. märtsis töötas tööstuslikes käitistes üle 250 000 naisinseneri ja -tehniku, üle 254 000 naiskolhoosniku juhtis traktoribrigaade, kombaine ja traktoreid. 350 000 naist töötas brigadiiridena ja karjakasvatustehaste juhatajana, 15 000 naist — kolhooside esimeestena või nende asetäitjana.

Nõukogude naine on saavutanud aukoha ka teaduses. 33 000 naist juhib edukalt teaduslikku tööd teaduslikes uurimisinstituutides. Kõigest kolme sõja aasta jooksul (1942—1945) omandas 1498 naist teadusliku aukraadi; 118 naist omandas doktori aukraadi; 76 naist nimetati professoriks; 116 naist autasustati Stalini preemiaga.

Palju naisi võtab vahetult osa riigi juhtimisest. NSVL Ülemnõukogu saadikute hulgas on naisi 277. Üle 1500 nõukogude naise on saadikuks liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogudes. Üle 456 000 naise on kohalike nõukogude saadikuiks.

Kusagil mujal maailmas ei oma naine kui ema ja kodanik, kellel lasub suur ja vastutusrikas laste kasvatamise ülesanne, nii suurt lugupidamist ja seaduse kaitset kui Nõukogude Liidus.

Sügav armastus ema vastu, austus naise vastu, hoolitsemine lapse, tema arenemise ja kasvatamise eest on omase kogu meie ühikondlikule korrale.

Järeltuleva põlve kasvatamisel ja laste heaolu eest hoolitsemisel abistavad naist pidevalt valitsus ja bolševike partei.

Töötades tehases ei tunne naine muret oma laste pärast; ta teab, et tema kõige väiksem on lastesõimes, kus teda korrapäraselt toidetakse, magama pannakse ja kus tähelepanelikult jälgitakse tema arenemist ning tervislikku seisundit; tema teine laps on lasteaias, kus oma õilsale ülesandele andunud kohusetruud inimesed tema järele valvavad; vanemate laste kasvatamisel abistab teda kool.

Kusagil mujal maailmas ei või töötavad naised isegi unistada säärasest määratu suurest riiklikust abist laste kasvatamisel.

*

Fašistlike barbarite ootamatu, reetlik kallaletung meie rahulikule õitsvale isamaale mobiliseeris meie Nõukogude rahva kõik jõud oma sotsialistliku kodumaa kaitseks. Koos kogu rahvaga astus võitlusesse ka nõukogude naine. Ta asendas rindele läinud meest, poega, venda ja isa, hoides ära tööpinkide ja traktorite seismajäämise,

Nõukogude naine kandis kindlalt kõiki sõjaraskusi, olles võrdseks võitlejaks üldrahvalikus võitluses tugeva, salakavala ja julma vaenlase vastu.

Palju raskusi tuli taluda nõukogude naisel raskeil sõja-aastail.

Mitte ainult ennastsalgava tööga tehases, vabrikus ja kolhoosis abistasid nõukogude naised Punaarmee, vaid nad andsid ka oma isiklikud töösäästud vaenlase purustamiseks. Sverdlovski oblastis Petrokamenski rajoonis asuva kolhoosi „Krasnõi Pahhar“ (Punane Kündja) liige, Iraiida Feodorovna Ponomarjova koos oma minia Jevdokia Ignatjevnaiga ostis oma pojale-tankistile Ivan Maksimovitš Ponomarjovile tanki. Turkmeenia naised ja neiud andsid riigikaitse fondi 450 puuda ülekullatud hõbedat: kõrvarõngaid, käevõrusid, helmeid ja sõrmuseid, mis olid sajandite jooksul põlvest põlve pärandatud emalt tütrele.

Seltsimees Stalin hindas kõrgelt Nõukogude Liidu naiste tööd sõjapäevil. Oma kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni 27. aastapäeval ütles seltsimees Stalin: „Jäädavalt lähevad ajalukku nõukogude naiste ja meie tubli noorsoo võrratud töökangelasteed, kes on oma õlgadel kandnud peamist töökoormat vabrikuis ja tehastes, kolhoosides ja sovhoosides. Kodumaa au ja iseseisvuse nimel osutavad nõukogude naised, noorukid ja neiud vaprust ja kangelaslikkust tööriindel. Nad on osutunud oma isade ja poegade, meeste ja vendade väärilisteks, kes kaitsevad meie Kodumaad saksa fašistlike roimarite eest“.

*

Raske ja rõõmutu oli vene naise elu enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobri-revolutsiooni.

Meie nõukogude põlvkond tunneb vene naise rasket minevikku ainult raukade jutustustest ja suurte vene kirjanike surematuist teostest.

Eriti raske oli talunaise elu. Ta oli õigusteta, kirjaoskamatu ja armetu, teda sundisid töötama isa, mees ja äi, ta sünnitas ja kasvas lapsi, töötas põllul koidust ehani, saades sageli veel peksagi. Ta oli tõesti „paljukannatanud ema“.

Tööle minnes kandis naine endaga kaasas rinnalast või jättis ta suuremate laste või väetite raukade hoole alla.

Järelevalveta, mitte korrapäraselt toidetud lapsed surid hulgaliselt haiguste või sageli ka raskete vigastuste tagajärjel, mida põhjustas „hoidjate“ nõrk järelevalve.

Nekrassovi teoses „Kellel on Venemaal hea elada“ talunaine Matrjona Timofejevna jutustas rändurile südamevaluga oma esimese lapse kohutavast hukkumisest:

„Uinus vanamees päikese käes,
sead nii sõid Demiduška —
rumal vanamees!...“

Parem ei olnud ka töölisnaise olukord.

Naise alandamist ja tema väarikuse solvamist võimaldasid ja soodustasid tsaari-Venemaa seadused.

Tööpäev ettevõtteis, kus enamuses kasutati naiste tööjõudu, oli pikem harilikust. Tavaliselt oli naistöliste tasu tunduvalt madalam sama kategooria meestöliste tasust. Venemaa tööstusrajoonides oli 1908. a. mehe keskmine teenistus 1 rubla 20 kop. päevas, naise keskmine teenistus 45—85 kop. päevas, tubakatööstuses — 45 kop., kompvekitööstuses — 40—45 kop. ja telliskivitööstuses — ainult 20 kop. Naise intellektuaalse töö eest maksti samuti palju vähem kui mehe töö eest.

Täielikult puudusid naiste kohta kehtestatud töökaitse seadused. Isegi raseduse viimasel perioodil ei olnud naistöölisel õigust puhkusele, sünnitused vabrikute territooriumil olid sel ajal tavalised. Alles rida rahunutusi ja streike sundis ettevõtjaid nõustuma mõningal määral naiste ja alaealiste töökaitsega (1882. a. seadus alaealiste öötöö keelu kohta ja 1886. a. seadus naiste öötöö keelu kohta). Kuid need seadused jäid ainult paberile, kuna esimesel võimalusel kärbiti naistöliste õigusi.

Raskeid tingimusi tööl täiendas kohutav surve perekonnas.

Erilise kunstilise andega kujutas Maksim Gorki oma srurepärasest teosest „Ema“ lukksepp Mihhail Vlassovi naise Pelageja Nilovna elu.

Pelageja Nilovna jutustas oma elust poja Pavli sõbrale Andrei Nahhodkale:

„— Ma mõtlesin omast elust — issand Jeesus Kristus!“

Milleks olen elanud? Peks... töö... midagi ei ole näinud peale mehe, midagi ei ole tundnud peale hirmu! Ja kui Paša kasvas, ei näinud teda; kas armastasin teda, kui mees oli elus — ei tea! Kõik mu mured ja mõtted olid selleks, et hästi süüa oma metslooma, õigel ajal teha talle meehead, et ta ei saaks vihaseks, ei hirmutaks mind löökidega, et tal kordki oleks minust kahju. Ei mäleta, et tal oleks olnud minust kunagi kahju. Ta peksis mind, nagu ei peksakski naist, vaid kõiki, kelle vastu on tigidust! Kaksikümmend aastat elasin nii, ja mis oli enne abielu, seda ei mäleta. Tuletan meelde, ja olen nagu pime, midagi ei näe!... Näen, kõik on minust välja pektud, hing on kokku taotud, kõvasti, on pime, ei kuule...“

Aineline kindlusetus sundis töötavat naist mingisugust lisateenistust otsima, mis tõukas teda mõnigi kord prostitutsioonile.

Eriti rasked olid vallasemade elutingimused. Neid pilgati, nende lapsi peeti väljaspool seadust sündinuks ja nad ei omanud mingisuguseid õigusi. Soovides vabaneda säärasest „häbist“ ja liigsest sööjast, jätsid emad salaja oma lapsed võõrastele kasvatada või andsid nad kasvatusmajadesse, kus viletsa toidu ja halva järelevalve tõttu enamik lastest suri.

Nii näiteks Moskva kasvatusmajas, mis asutati 1763. a. keisrinna Katarina II erilise manifestiga; tõusis esimesel neljal aastal laste surevus kuni 82% ja ühel neist neljast aastast — 1767. a. — suri isegi 98% lastest; 1089 lapsest jäi ellu ainult 16!

Ajalehtede veerud kubisesid kohutavaist laste mõrvamiste teadetest, mida olid sooritanud meeleheitel viidud emad.

Raske ainealine seisukord, riikliku tähelepanu ja hoolitsemise täielik puudumine rasedate naiste, emade ja laste eest, samuti ka elanikkonna äärmiselt madal kultuuritase tõid endaga kaasa kohutava laste surevuse, eriti esimesel eluaastal. Revolutsiooniajaks Venemaal ületas laste surevus 3—4-kordselt laste surevuse Lääne-Euroopa riikides.

Meditsiinilise abi puudumine põhjustas naiste määratu suure surevuse sünnitamistel. Oma artiklis „Emade kindlustamisest ja kaitsmisest“, avaldatud ajakirjas „Emade- ja lastekaitse“ nr. 2 1917. a., kirjutas prof. A. A. Redlich: „Pole

midagi imelikku selles, kui Venemaal, kus 95% naistest sünnitas ilma igasuguse arstiabita, suri igal aastal 30 000 naist kõige paremas eas sünnituse tagajärjel“.

1913. a. oli Venemaal kõigis sünnitusmajades kokku 6824 voodit. Neist 5192 linnades, 1632 maal, kusjuures kõik need sünnitusmajad olid koondatud riigi keskosasse. Abi said neis ainult 12 sünnitajat sajast. Praeguste liiduvabariikide territooriumidel — Armeenias, Tadžikis, Karjala-Soomes — ei olnud üldse sünnitusmaju.

Praeguse VNFSV külates oli sünnitajaile ainult 1621 voodit. Praeguse Valge-Vene NSV külates oli kokku 11 voodit. Teiste liiduvabariikide külates puudusid üldse sünnitusasutused.

Emade- ja lastenõuandlaid oli ainult 9, needki asusid ainult linnades.

Lasteaedu ja -sõimi oli äärmiselt vähe. 1913. a. oli Venemaal linnades ainult 19 alalist lastesõime 550 kohaga ja 343 hooajalist lastesõime 10 600 kohaga. Praeguse VNFSV territooriumil oli 1914. aastal lasteaedades kokku 3300 last. Üksikud grupid ja isikud vene intelligentsi hulgast taotlesid emade- ja lastekaitse asutuste loomist, kuid arvestades tsaari-Venemaal valitsevaid tingimusi, olid need algatused määratud nurjumisele. Tsaarivalitsuse poolt 1913. aastal emade- ja lastekaitseks organiseeritud ülevenemaalise hoolekandeaasutuse käsutuses oli liiga vähe lasteaasutusi ja see ei suutnud mingil määral kergendada töölisnaiste olukorda.

Viletsuse ja nälja tõttu olid töötavad perekonnad sunnitud oma alaealisi lapsi andma vabrikutesse ja tehastesse, väiketöösturite, kaupmeeste ja kulakute teenistusse.

Jutustuses „Magada tahaks“ toob Anton Pavlovitš Tšehhov kujuka näite väikese lapsehoidja Varka raskest elust võõraste juures. Pererahvas ei lasknud 13-aastaselt tütarlapsel kogu öö-päeva jooksul üldse magada. Kogu öö ta kiigutas pererahva last ja minutilise uinaku eest peksti teda metsikult. Piinatuna ainsast soovist „magada, magada“ Varka kaotanud enesevalitsemise, kägistas lapse.

Raske töö 13—15 tundi päevas kurnas lapsi ja rikkus nende tervist, andmata neile võimalust normaalseks arenemiseks. Pole imestada, et revolutsiooniajaks Venemaal sõjaväkke kõlbmatute protsent suurenes füüsiliste puuduste

ja vaimse arenematuse tõttu aastast aastasse. Prof. A. A. Redlich oma artiklis „Emade kindlustamisest ja kaitsmisest“ toob esile järgmised andmed füüsiliste puuduste ja vaimse arenematuse tõttu väljapraagitute kohta:

	1874—1883	1884—1893	1894—1901	1913
Füüsiliste puuduste tõttu väljapraagitute protsent	6,4	7,7	10,3	14,4
Vaimse arenematuse tõttu väljapraagitute protsent	13,1	17,4	19,0	23,7
Kokku	19,5	25,1	29,3	38,1

Tsaari-Venemaal valitses samuti kui teistes riikideski arvamus, et naistele pole haridust vaja, ja hariduse andmist peeti isegi kahjulikuks. Alles XVIII sajandi keskpaiku hakati asutama erakoole (pansione) „kõrgemast“ seisusest tütarlastele. Katariina II valitsemise ajal avati Peterburis Novodevitši kloostrijuurde esimesed koolid: üks — „aadli-soost“ tütarlastele, kus õpetati peamiselt „peeneid“ kombeid, teine — „kodanikusoost“ tütarlastele, kus õpetati käsitööd.

Revolutsioonieelsel Venemaal puudus naisel peaaegu täielikult võimalus pääseda kõrgemasse õppeasutusse. Ainult üksikutel naistel õnnestus saada kõrgemat haridust peamiselt arstiteaduse alal ja sedagi enamuses välismaal.

Kuid vene naine omas sääraseid võimeid, säärast ülekeevat energiat ja sääraseid kõrgeid moraalseid omadusi, et sajandeid kestnud orjus, vägivald ja surve ei suutnud hävitada temas peituvaid loovaid jõude.

Kujukaks näiteks sellisest vene naise murdumatust siseemisest jõust on esimese vene naisarsti, tuntud ühiskonnategelase Nadežda Prokofjevna Suslova elu, kes sai kõrgema meditsiinilise hariduse tsaarirežiimi tingimustes.

Olles vastu võetud möödunud sajandi 60. aastate algul vabakuulajana Sõjaväe Meditsiinilis-kirurgilisse Akadeemiasse, oli Nadežda Prokofjevna sunnitud 1864. a. sealt lahkuma põhjusel, et valitsuse korraldusega oli kõrgema meditsiinilise hariduse omamine naisele keelatud. Nadežda Prokofjevna ei leppinud sellega. Ta sõitis välismaale (Zürichi) ja lõpetas seal meditsiinilise fakulteedi.

Esimese naisarstina Venemaale 1869. aastal tagasi pöördunud, avaldas Suslova suurt mõju naiste kõrgema meditsiinilise hariduse saamisele. Ühtaegu võttis ta osa ühiskondlikust tegevusest. Nadežda Prokofjevna oli politsei valve all, kuna tal olid sidemed revolutsiooniliste organisatsioonidega.

Vaatamata kohutavale survele võtsid vene naised aktiivselt osa revolutsioonilisest liikumisest. Gorki Pelageja Nilovna kurtis: „Kõik on minust välja pekstud, hing on kokku taotud, kõvasti, on pime, ei kuule!“ Kuid tarvitses ainult seda hinge puudutada bolševistliku õiguse sõnaga ja Nilovna sai truu revolutsiooni eest võitleja. Ta õhutas inimesi võitlusele orjuse ja vägivalda vastu.

Töötav naine võitles Lenini-Stalini partei juhtimisel käsi-käes kõigi tööliste ja talupoegadega tsarismi vastu, kodanliku ja mõisnike korra vastu, enda ja oma laste õnneliku ja parema tuleviku eest.

*

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, pannes aluse igasuguse kurnamise hävitamisele, pani aluse ka naise täielikule ja lõplikule vabastamisele orjusest.

23. septembril 1919. a. ütles V. I. Lenin Moskva ülelinnalisel parteitute töötavate naiste IV konverentsil: „Nõukogude võimu kui töörahva võimu poolt teostati juba tema olemasolu esimestel kuudel naisesse puutuvast seadusandluses kõige otsustavam pööre. Neist seadustest, mis asetasiid naise alluvasse olukorda, ei jäänud Nõukogude vabariigis kivi kivi peale“.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tagajärjel kuulutas meie valitsus emade- ja lastekaitse ning hoolitsemise emade ja laste eest esmajärguliseks riiklikuks ülesandeks.

Riiklikus Hoolekande Ministriumis organiseeriti 1917. a. detsembri lõpul kolleegium „küsimuste läbitöötamiseks ja vajalike abinõude tarvitusele võtmiseks emaduse kui naiste sotsiaalse funktsiooni ja laste kaitsmise kui riigi otsese kohustuse kindlustamiseks“. Seda kolleegiumi kohustati organiseerima emade- ja lastekaitse osakond, mis võtaks endiselt ülevenemaaliselt emade- ja lastekaitseks organiseeritud hoolekandeesutuselt üle kõik materjalid ja varad.¹

Samal ajal andis Nõukogude valitsus välja erilise suure tähtsusega dekreedid, milles selgelt ja arusaadavalt määrati kindlaks emade- ja lastekaitse arendamise ülesanded ja perspektiivid riigis. Dekreedis öeldi:

„Kaks miljonit vasttärrganud elu kustus Venemaal igal aastal rõhutud rahva harimatuse, ebateadlikkuse ning riigi loiduse ja ükskõiksuse tõttu. Kaks miljonit kannatajat-ema niisutasid igal aastal kibedate pisaratega Venemaa pinda, ajades rakkus kätega kinni äärmiselt ebaõiglase riigikorra tõttu mõttetult hävinud süütute ohvrite haudu.

Sajandeid kestnud otsingute järele on lõpuks jõutud sellise säravalt õnneliku ajajärguni, kus töölisklassi enese poolt luuakse vabalt lastekaitse niisugused vormid, mis kindlustavad lapsele ema ja emale lapse.

Kapitalistliku moraali kujukaiks näiteiks on määratu suur laste tihedus ja surevus kasvatusmajades, irvitamine hüljatud töölisnaise kui ema õilsamate tunnete üle. Kõik see muutis töölisnaise emana ja kodanikuna nürimeelseks, loomataoliseks. Kõik need õudsed, painajalikud piinad on nüüd Venemaa tööliste ja talupoegade võidu tõttu jäädavalt minevikku varisenud. On saabunud särav hommik, nagu on seda lapsed ise.

Teid, tundeküllaste südametega naistöölised ja töötavad kodanikud-emad, teid, julged uue ühiskondliku korra ülesehitajad, teid, ideelised pedagoogid, lastearstid ja ämmaemandad, teid kõiki kutsub uus Venemaa ühendama oma mõistuse ja tunded sotsiaalse kaitse uue hoone ehitamiseks tulevastele põlvedele. Kõik last teenindavad suured ja väikesed Riikliku Hoolekande Komissariaadi alla kuuluvad asu-

¹ 1920. a. anti kõik emade- ja lastekaitse asutused, mis seni kuulusid sotsiaalkindlustuse organite süsteemi, tervishoiuorganite alla.

tused, linna kasvatusmajadest kuni tagasihoidlike, lihtsate lasteaedadeni külas, liituvad ühiseks riiklikuks organisatsiooniks ja allutatakse emade- ja lastekaitse osakonnale selleks, et luua katkestamatu ahel rasedaid ja emasid teenindavate asutuste vahel, võttes neilt vastu ja jätkates üldriikliku ülesande teostamist — vaimselt ja füüsiliselt tugevate kodanike kujundamist“.

Ja kõik progressiivne ja kultuurne uuel Venemaal vastas noore Nõukogude riigi üleskutsele ja võttis osa „sotsiaalse kaitse uue hoone“ ehitamisest tulevastele põlvetele. Esimesed professoritest ja arstidest, kes liitusid selle õilsa üritusega, olid akadeemik G. N. Speranski, V. I. Moltšanov, prof. M. M. Raits jt.

Vaatamata sellele, et noor Nõukogude vabariik oma olemasolu esimestel aastatel talus määratuid raskusi, ei unustanud Nõukogude riik lapsi. Suure Lenini õpetuse järgi anti esimene leivatükk ja esimene kruusitäis piima lastele.

Esimese Maailmasõja (1914—1918), kodusõja ja nälja tagajärjel jäid paljud lapsed orbudeks. Seepärast Nõukogude riigi olemasolu esimestel aastatel emade- ja lastekaitse organid tegelesid peamiselt kodutute laste ja vallasemade varjupaikade organiseerimisega. Asutati hulgaliselt lastekodusid, lasteaedu, emade- ja lastekodusid ning lastesõimi.

Lenin õpetas, et kogu seda tööd võib edukalt teostada ainult naiste aktiivsel osavõtul. Esinedes töötavate naiste konverentsil 1919. a. ütles Vladimir Iljitš: „Meie loome eeskujulikud asutused, sööklad, sõimed, mis vabastaksid naise kodusest majapidamisest. Ja siin just lasubki naistel peamine töö kõigi nende asutuste rajamisel... Me kõneleme, et tööliste vabastamine peab sündima tööliste endi poolt, samuti peab naistöölise vabastamine toimuma naistöölise endi poolt. Naistöölised peavad ise hoolitsema niisuguste asutuste arendamise eest, ja see naiste tegevus toob täieliku muudatuse sellesse olukorda, mis valitses kapitalistlikus ühiskonnas“.

Emade- ja lastekaitse osakond tõmbas oma tööle laialdaselt kaasa töötavaid naisi. 1918. a. komplekteeriti neist lasteasutuste organisaatorite esimene kursus.

Kogu tööd emade- ja lastekaitse alal 1920. a. alates on teostatud naistele selgitustööd korraldavate osakondade

(naistetöö-osakondade) kaasabil ja naistöölise ning talu-naiste saadikute aktiivsel osavõtul. Emade- ja lastekaitse asutused loodi tõepoolest töötavate naiste endi kätega. Saadikud valisid ruumid, korrastasid need, remontisid, kogusid sisustust ja avasid suurepäraseid lasteaiad, -sõimed ja -nõuandlad. Meie riigis on palju sääraseid asutusi, mis on loodud töötavate naiste endi kätega. Need eksisteerivad juba üle 20 aasta ja täienevad iga aastaga.

Ka praegu teostatakse kogu töö emade ja laste tervise kaitse alal naiste eneste aktiivsel osavõtul. Teisiti ei saagi see olla: kes võikski paremini tunda laste vajadusi kui naine-ema! Naine-ema on lasteasutuste kõige nõudlikum kontrollija. Oma vahetu osavõtuga lastesõimede ja haiglate nõukogude tööst, oma asjalike märkustega ja ettepanekutega abistavad töötavad naised tervishoiu- ja haridusorganeid suure riikliku ülesande täitmisel — kasvatada kehaliselt terveid ja vaimselt ärksaid nõukogude lapsi.

Oma olemasolu esimestest aastatest alates organiseeris nõukogude emade- ja lastekaitse kõrvuti praktilise tööga ka väikelaste ja naiste-emade teenindamisega ühenduses olevate küsimuste teaduslikku uurimist. Samaaegselt alustati kaadrite ettevalmistamist. Selleks asutati 1922. a. Moskvas Riiklik Emade- ja Lastekaitse Teaduslik Instituut, praegune Meditsiiniliste Teaduste Akadeemia Pediaatria-instituut; hiljem on niisugused instituudid asutatud ka Leningradis, Kiievis, Harkovis ja teistes linnades.

*

Lõppes välismaine sõjaline interventsioon ja kodusõda. Lenini ja Stalini poolt juhitud Punaarmee võitis! Nõukogude vabariik suutis kaitsta oma vabadust ja riiklikku iseseisvust.

Pärast sõja lõppu asus riik rahulikule majanduslikule ülesehitustööle.

Tuli taastada purustatud rahvamajandus, tõsta sõjaeelsele tasemele tööstus, transport ja põllumajandus. Kuid ainult sellega ei võinud piirduda. „Nõukogudemaale, sotsialismi ülesehitavale maale oli vähe sellest, et rahvamajandus lihtsalt uuesti üles ehitada, et saavutada ainult sõjaeelne tase. Sõjaeelne tase oli mahajäänud maa tase. Oli tarvis minna kaugemale“ — on öeldud „ÜK(b)P ajaloo lühikursuses“.

1925. a. lõpuks kerkis partei ja Nõukogude riigi ette täies suuruses küsimus muuta meie maa tööstusmaaks, mis oleks majanduslikult kapitalistlikest riikidest sõltumatu. „Meie maa muutmine agraarmaast tööstusmaaks, mis oleks suuteline tootma tarvilikke sisseseadeid oma jõududega — selles seisab meie peajoone olemus ja alus“, — ütles seltsimees Stalin ÜK(b)P XIV kongressil.

Meie maa, olles tol ajal veel vaene, säästes iga kopikat, asus uute tööstusharude — masinaehitus-, tööpinkide, auto-, keemia-, sõjatööstuse jm. — ülesehitamisele. Neid tööstusi ei olnud tsaari-Venemaal.

Rahvamajanduse taastamise ja eriti maa industrialiseerimise aastail toimus ka emade- ja lastekaitse asutuste kiire arenemine. Nõukogude riik finantseeris rikkalikult nende asutuste olemasolevat ja laiendatavat võrku.

*

Tänu riigi poolt osutatud pidevale hoolitsemisele ema ja lapse tervise eest saavutati Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 10. aastapäevaks sellel alal tähelepanuväärset edu. Emade- ja lastenõuandlate arv kasvas näiteks 1927. a. kuni 1123-ni, lastesõimede arv kuni 864-ni, lasteaedu ja -kodusid oli 1629, mis mahutasid 85 349 last, sünnitusvoodite arv tõusis 12 221-ni (1913. a. oli 6824 voodit). Emade- ja lastekaitse eelarve oli 1926./27. a. 29 000 000 rubla, moodustades 9⁰/₀ üldisest tervishoiu eelarvest.

Sammudes majanduse alal võidult võidule esitasid bolševike partei ja Nõukogude valitsus riigile iga aastaga ikka suurejoonelisemaid ülesandeid.

1929. a. aprillis võeti partei XVI konverentsil vastu kuu- lus esimene sotsialismi ülesehitamise viisaastak.

„Viisaastaku põhiülesanne“, ütles seltsimees Stalin, „seisis selles, et luua meie maal niisugune tööstus, mis oleks suuteline sotsialismi alusel varustama uue tehnikaga ja reorganiseerima mitte ainult kogu tööstust, vaid ka transporti ja põllumajandust“.

Sotsialistliku võistluse arendamise tõttu näitasid töölised ja kolhoosnikud kangelasliku töö eeskuju; nad mitte ainult täitsid, vaid ka ületasid sotsialistliku ülesehitamise plaane.

Maa kattus määratu suurte uute ehituste tellingutega. Nagu nõiaväel kerkisid kõikjal uute vabrikute grandioossed ehitused, süüdati uued kõrgahjud, lasti käiku uued kaevandused. Arenesid hüdroelektrijaama ehitustööd Dnepril ning Magnitogorski metallurgia tehase, autode, traktorite ja muude tehaste ehitused.

Külades arenes edukalt kolhooside moodustamine ja kindlustamine. Esimene viisaastakuplaan, mis täideti nelja aasta kolme kuuga, asendati veelgi suurejoonelisema teise ja seejärel kolmanda viisaastakuga.

Eduka sotsialistliku ülesehitustöö tagajärjel paranes meie maa tööraha aineline olukord ja tõusis kultuuriline tase. Tööliste ja teenistujate reaalpalk tõusis teise viisaastakuga rohkem kui kahekordseks. Ainuüksi 1937. a. kulutati tööliste ja teenistujate riiklikuks sotsiaalkindlustuseks, elutingimuste parandamiseks, kultuurilisteks vajadusteks ja tervishoiuks ligi 10 miljardit rubla.

1936. a. avaldas valitsus dekreedid „Abortide ärakeelamisest, sünnitajatele materiaalse abi suurendamisest, lasterikastele emadele riikliku abi sisseseadmisest, sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrgu laiendamisest, kriminaalkaristuse kõvendamisest alimentide mittemaksmise eest ja mõningatest muudatustest abielulahutuse seadustes“.

Peale selle dekreedid avaldamist võttis töö emade- ja lastekaitse alal eriti laialdase ulatuse.

Sünnitajatele ja lasterikastele perekondadele ainelise abi andmise suurendamise eesmärgil suurendati riikliku sotsiaalkindlustuse arvel imiku varustuse muretsemiseks antava abiraha määra rohkem kui 30% võrra. Kahekordselt suurendati emale lapse toitmiseks antava abiraha määra.

Esimest korda seati sisse riikliku toetuse maksmine emadele, kellel on 6 last, seitsmenda ja iga järgmise lapse sündimisel. Toetuseks määrati 2000 rubla iga aasta viie aasta jooksul ja emadele, kes omavad 10 last, määrati ühekordne riiklik toetus 5000 rubla ning 3000-rublane toetus iga aasta nelja aasta jooksul kümnenda ja iga järgmise lapse sündimisel.

Samal aastal, kui dekreet vastu võeti, maksti paljulapselistele emadele 200 miljonit rubla toetust, 1937. a. — 955 712 000 rubla, 1939. a. — 1 106 400 000 rubla, 1941. a. —

1 131 955 000 rubla. Kokku maksti Nõukogude valitsuse poolt päljulapselistele emadele 1936.—1943. a. toetust 7 miljardit rubla. Paljud naised said nende aastate jooksul kümneid tuhandeid rublasid. Näiteks Darja Ivanovna Babina Gurjanova külast Pererva jaamas Dzeržinski raudteel, kes omab 14 last, sai riiklikku toetust üle 70 000 rubla.

Dekreediga 27. juunist 1936. a. muudeti tööseaduste koodeksis määratletud kitsendused naisteenistujate suhtes ja neid võrdsustati enne ja pärast sünnitust antava puhkuse ulatuses naistöolistega.

Sama dekreediga laiendati sünnitusmajade, ämmaemandate punktide, lastesõimede, piimakööride ja lasteaedade võrku.

Selleks assigneeritud üldsumma ulatus 1936. a. 2 174 100 000 rublani 875 miljoni rubla vastu 1935. a.

Selle ajaloolise dekreeidi kehtestamise tagajärjel ehitati nelja aasta jooksul selle ilmumisest arvates, s. o. 1941. aastaks 200 uut sünnitusmaja 17 077 voodiga, 373 piimakööki ja palju lastesõimi kokku 213 577 kohaga.

Suure Isamaasõja alguseks oli meie kodumaale loodud tihe emade- ja lastekaitse asutuste võrk. Sünnitusmajade arvu suurenemine nii linnas kui ka maal kindlustas sünnitusabi sünnitajatele. 1940. a. suuremas osas linnades ja tööstuskeskustes (Moskva, Leningrad, Kiiev, Sverdlovsk, Gorki, Minsk, Kalinin, Harkov jt.) said kõik sünnitajad kvalifitseeritud statsionaarset abi, ja üle 95% kõigist sünnitustest Nõukogude Liidu linnades toimus sünnitusmajades ja haiglate sünnitusosakondades.

Kogu Nõukogude Liidu sünnitusmajades oli 1941. a. 141 873 sünnitusvoodit (1913. a. oli 6824 voodit), neist 66 261 maal.

Sünnitusmajades ja haiglate sünnitusosakondades saab naine sünnitusel tasuta kvalifitseeritud arstiabi.

Pälvitud populaarsust Moskva naiste seas omab Klara Zetkini nimeline sünnitusmaja, mida juhivad meditsiiniliste teaduste doktor professor Agrippina Josifovna Bliznjanskaja. See sünnitusmaja asutati 1926. a. ja see on 20 aasta jooksul teenindanud 105 724 naist.

Klara Zetkini nimelises sünnitusmajas viibinud naised tunnevad sügavat tänulikkust sealse teenindava personaali

vastu. Aja jooksul, mil see sünnitusmaja töötab, on tänulikum patsiendid kirjutanud sünnitusmaja kiituste ja kaebuste raamatusse nii palju, et neist kirjutustest on saanud terved kiited; siin leiame naisinseneri, õpetlase, naistöölise ja tagasihoidliku koduse perenaise kirjutusi.

Esitame neist rohkearvulistest kirjutustest ainult ühe sõna-sõnaliselt:

„Täna ma lahkun sünnitusmajast väikese Aljonuškaga.

Minu seitsmes rasedus lõppes viimaks ometi normaalse sünnitusega ja ma oman kauaoodatud tütrekese. See on äärmiselt humaanse suhtumise tagajärg minusse, seni nurisünnituste all kannatanud õnnetusse naisesse. Oma raseduse ajal lamasin ma juba kolm korda siin, tundes meditsiinilise personaali alalist hoolitsust, kes võttis kõik abinõud tarvitusele, et aidata mul õnnelikult sünnitada.

Klara. Zetkini nimeline sünnitusmaja on muutunud mulle omaseks ja selle maja armastusväärsed inimesed lähedasteks ning armsateks.

Täna kõigest südamest sügavasti austatud professor Agrippina Josifovna Bliznjanskajat, armsaid arste, õdesid ja lapsehoidjaid.“

Kiituste ja kaebuste raamatusse märgivad oma arvamusi ka välismaalased, kes ekskursioonidega seda asutust külastavad.

1935. a. alates hakkasid laialdaselt arenema meie maal sünnitusmajad ka kolhoosides. Tervishoiuorganite kaasabil asusid kolhoosnikud ise statsionaarse sünnitusabi organiseerimisele naiskolhoosnikutele. Nad ehtasid kolhooside sünnitusmajade jaoks hooned, sisustasid need, eraldasid fonde sünnitajate toitolustamiseks.

1941. a. tõusis kolhooside sünnitusmajade arv 8325-ni, ja voodite arv neis oli 25 622. Ainuüksi 1939. a. anti kolhooside sünnitusmajades meditsiinilist sünnitusabi 310 510 naisele. Paljud kolhooside sünnitusmajad annavad statsionaarset abi kõigile sünnitajaile kolhoosidest, mis kuuluvad nende teenindamisele. Sumõ oblasti Kliški küla kolhoosi sünnitusmaja teenindas 1937.—1940. a. 100% sünnitajaid ja nende lapsi, kusjuures selle aja vältel ei esinenud ühtki surmajuhtumit. See sünnitusmaja ja tema juhataja J. G. Sijalskaja võtsid 1940. a. osa üleliidulisest põllumajanduse näitusest.

J. G. Sijalskaja autasustati eeskujuliku töö eest väikese kuldaurahaga.

Emade- ja lastenõuandlad kui meditsiinilised asutused, mis on kutsutud profülaktiliselt ja ravi teel abistama naisi ja lapsi, õpetama emasid imiku eest hoolitsema ja teda reegli-päraselt toitma, on hästi tuntud enamusele naistest meie riigis. Ja tundub imelikuna, et alles äsja, lähedases minevikus sääraseid asutusi ei olnud. 1941. a. oli meie riigis 5803 nõuandlat, neist 2304 maal.

Tänu meditsiinilise järelevalve sisseseadmisele rasedate ter- visliku seisukorra üle, on sünnitajate surevus tunduvalt vähenenud, alanenud on ka surnult sündinute protsent ning vähenenud on igasuguste sünnituse tagajärjel tekkinud ja günekoloogiliste haiguste arv.

Täpne, hästiorganiseeritud töö lastenõuandlais, neis emade koolides, võimaldas laste surevust vähendada enam kui kahekordselt. Jaoskondade süsteemi kehtestamine lastenõuandlais ja polikliinikutes võimaldas jaoskonnaarstidel tundma õppida lapsi oma jaoskondades ja süstimiste abil õigeaegselt ära hoida sääraseid haiguste tekkimise võimalusi, nagu dif- teriit, kõhutüüfus, leetrid.

Moskva linna lastenõuandlas nr. 3, mida juhatab arst Olga Andrejevna Tšentsova, jälgivad arstid ja õed tähele- panelikult iga lapse arenemist. Reeglina külastab jaoskonna- arst ema ja last kohe järgmisel päeval peale nende sünnitus- majast lahkumist. Jaoskonnaarsti abi — hooldusõde — külas- tab oma jaoskonna lapsi nende elu esimestel kuudel kolm korda kuus. Ta õpetab emasid last õigesti toitma ja tema eest hoolitsema. Selle nõuandla poolt teenindatavaid imikuid toidetakse tavaliselt ainult emapiimaga. Nõuandlal on õnnest- unud tema poolt teenindatavate laste séas laste varajast surevust viia peaaegu nullini.

Enamuses linnades ja töölisasulais asuvates lastenõuand- lates on piimaköögid; need on omapärased apteegid, mis arsti näpunäidete järgi valmistavad imikute ja ka suuremate haigestunud laste õigeks toitmiseks mitmesuguseid vajalikke segusid. Sääraseid piimakööke oli Nõukogude Liidus 1941. a. 2060.

Kui haiguse tõttu on lapsele vaja ravi haiglas, siis tuleb emale ja jaoskonnaarstile abiks haiglaarst. Enne sõda oli

linnades lastehaiglates ja üldhaiglate lasteosakondades üle 74 600 voodi, väiksemates haiglates asuvate lastepalatite voodideid kaasa arvamata. Lastehaiglad ja lasteosakonnad parandasid viimastel aastatel tunduvalt oma tööd. Tänu hästiorganiseeritud hoolitsemisele haigete laste eest, samuti ka uute arstimate laialdasele tarvitusele võtmisele (sulfidiin, penitsilliin) õnnestus järsult vähendada laste surevust kopsupõletikku, mao- ja teistesse haigustesse.

Vanemad teavad, kui palju vaeva ja hoolt nõuab haige laps. Seepärast arsti, õe ja lapsehoidja tööd lastehaiglas tuleb tunnustada tõesti sangarlikuks tööks. Kogu haiglapersonaal, arstist kuni lapsehoidjani, mitte ainult arstib last, vaid ka kasvatab teda, hoolitsedes väsimatult lapse hingelise seisundi eest, laskmata tal haigla harjumatus olukorras iga-vust tunda.

Üks emadest kirjutab kiituste ja kaebuste raamatusse lastehaigla töö kohta: „Enne lahkumist 4. laste nakkushaiglast, kus ma viibisin oma 10-kuise haige lapsega, tahaksin ma selle raamatu lehekülgedel avaldada muljeid sellest suurepärasest asutusest. Kõigepealt tänan ma südamest kõikide emade nimel andekat juhatajat, kõrge kvalifikatsiooniga eriteadlast ja oma ala organisaatorit-patriooti — haigla peaarsti Vassili Vassiljevitsi — erilise hoole eest, mida ta on üles näidanud laste suhtes. Mind kui elukutselt pedagoogi huvitas see lasteasutus tervikuna ja ühel päeval valvearst doktor Niina Grigorjevna võimaldas mulle tõelise naudingut, näidates mulle kogu haiglat.

Siin ühendatakse oskuslikult töö korraldamise meditsiiniline ja pedagoogiline külg. Kõikjal toimitakse läbimõeldult ja täpselt, kõnelemata lastehaigla üldisest puhtusest. Ka see väärrib suurt kiitust: alates poonitud põrandate läikest ja lõpetades lillede ning meeldivalt väljaõmmeldud linakestega laudadel — kõik see rõõmustab inimese silma.

Kõigis pisisasjus ja detailides tunned kohe, et selles asutuses on loodud tubli ja üksmeelne kollektiiv, kes armastab oma asutust, oma tööd ja lapsi. Mil viisil võiks muidu seletada seda õrnust, millega lastehoidjad, õed ja muu personal silmitavad võõraste laste päid, hellitavad neid, ja õhtul õrnalt magama uinutavad. Mitte asjata ei kutsu päris väikesedki lapsed hoidjaid ja õdesid — „ema“.

Ma väljendan suurimat tänu haigla meditsiinilisele ja teendavale personaalile“.

Armsamateks ja levinumateks lasteasutusteks meie maal on sõimed, millede ülesandeks on töötavate emade abistamine väiksemate laste kasvatamisel (1 kuust — 3 aastani). 1. jaanuariks 1941. a. oli meie maal 13 135 sõime 854 046 kohaga. Peale selle oli kolhoosides 143 577 hooajalist sõime 4 045 500 kohaga. See soodustas tunduvalt naise rakendamist tööprotsessi ja suurendas tema osatähtsust kolhoosides.

Juba 27 aastat töötab vabrikus „Osvoboždjonnõi Trud“ (Vabastatud Töö) juures sõim nr. 86. Ilusas villas, kus palju valgust ja õhku, asub 80 last, nendest 40 peetakse kogu ööpäeva seal. Lapsed arenevad väga hästi, võtavad pidevalt kaalu juurde, kasvavad ja tugevnevad kiiresti. Hea hoolitsemise, korraliku toidu ja õige arstliku järelevalvega on sõim saavutanud seda, et laste haigestumisi esineb väga harva. Haigestumise juhtudeks on sõime juures isolaatorid, kus haigestunud last ravitakse erilise hoole ja tähelepanuga. Paljud selle sõime kasvandikest on juba täiskasvanud inimesed, kuid nad on säilitanud soojad tunded oma sõime vastu, peavad sellega ühendust, külastavad sõime või peavad kirjavahetust selle juhatajatega ja tunnevad huvi sõime töö ja laste tervise vastu. Sõime juhataja Jelena Andrejevna Malahhovskaja kutsub neid tänini õrnalt nimepidi nagu lapsi: Ljoša Medvedjev, Ljoša on aga praegu juba major, lendur ja tal on kolm ordenit, Šura Medvedjev — tankist, Kolja Medvedjev — lendur, Dima ja Ljoša Borissovitš — vanemleitnandid, kes olid mõlemad rindel.

Lastesõime nr. 86 filmiti. Kaardiväekapten Šiškov, näinud ekraanil Suure Isamaasõja ajal rindel viibides oma tütart Tamarat, saatis sõime juhatajale sm. Malahhovskajale südamliku kirja. Esitan väljavõtte sellest kirjast: „Korraga ilmub ekraanile kodune maja ja siis sina, selline armas, tubli suure perekonna ema. Seejärele mudilased ja ka minu tütar. Ma suutsin ennast vaevalt valitseda, et mitte hüüatada vaimustusest sellise ootamatult meeldiva vaatepildi üle. Ma ei ole võimeline oma elamusi kirjeldama. Kaua ei suutnud ma toibuda. Hiljem vaatasin veel kaks korda seda ringvaadet. Ja ükskord väntas mehhaanik seda linti ainult minule. Ma jutustasin sõimest paljudele oma seltsimeestele. Saagu

minu tänu, minu siiras bolševistlik aitäh kogu meie Punaarmee ja kodumaa tänuks ja kõrgeks tunnustuseks sulle isiklikult ja ühtlasi sinu kollektiivile“.

Lastesõimed, mis asutati töötavate naiste abistamiseks väiksemate laste kasvatamisel, arenesid pidevalt ja kohandasid oma töö tööstuse ja kolhooside põllumajanduse nõuetele vastavalt. Näiteks tööstuslike ettevõtete sõimedes kõrvuti harilike rühmadega organiseeriti rühmad laste teenindamiseks kogu ööpäeva kestel. Seda tehti selleks, et võimaldada naistöölisele ja -teenistujale ühendada tööd vabrikus, tehases ja asutuses õppimisega oma üldhariduslike ja tehniliste teadmiste tõstmiseks.

Määratu suure ulatuse on võtnud lastesõimede asutamine külades, eriti hooajaliste lastesõimede asutamine, mis luuakse kolhoosnike poolt suviste põllutööde hooajaks. Kõige pingelisema põllutöö ajal praktiseeritakse laialdaselt lastesõimede organiseerimist põllul ajutiste eluruumide¹ juures, samuti ka liikuvaid sõimi.

Rida kolhooside ja sovhooside lastesõimi esinesid 1940. a. üleliidulisel põllumajanduse näitusel. Moskva oblastis Krasno-Pahhorski rajoonis asuva 1. mai nimelise liha- ja piimasaaduste sovhoosi lastesõim autasustati eeskujuliku töö eest rahalise preemiaga sisustuse muretsemiseks ja sõime juhatajat sm. Bodrovat autasustati väikese hõbemedaliga.

Kiiresti kasvas viimastel aastatel enne Suurt Isamaasõda ka lasteaedade võrk. Kokku oli Nõukogude Liidus 1940. a. lasteaedades ligi 1 300 000 last, seal hulgas VNFSV-s oli 14 602 lasteaia 718 065 last.

Nõukogude riik kasutab laialdaselt ka muid vahendeid oma väikeste kodanike tervise kindlustamiseks. Musta mere äärde asutati 1925. a. Aju-Dagi mäe jalale suurepärase lasteravila — V. M. Molotovi nimeline üleliiduline pioneerilaager „Artek“. Kümned tuhanded meie riigi lapsed on viibinud „Artekis“.

Igal suvel areneb laialdane pioneerilaagrite organiseerimine, lapsi saadetakse linnast maale, nõrgad ja haiged lap-

¹ Suurtes kolhoosides, kus põllud ulatuvad külast kaugele, ei tule põllutööbrigaadid põllutööhooaegadel igal õhtul töölt koju, yaid ööbivad põllul ajutistes eluruumides. Need brigaadi ajutised eluruumid on varustatud sooja söögi valmistamise, pesemise jne. võimalustega. *Toim.*

sed puhkavad ja saavad ravi lastesanaatoriumides. Ainuüksi 1939. a. suvel puhkas pioneerilaagrites 2 000 000 last ja lastesanaatoriumides oli ravimisel 450 000 last. Peale selle avatakse linnades suvel ravi-mängumurud nendele lastele, kes suveks linna jäävad.

1941. a. oli emade- ja lastekaitse asutuste teenistuses üle 25 000 arsti, ämmaemand-günegoloogi ja lastearsti, 1913. a. aga oli kogu Venemaal ainult ligikaudu 20 000 arsti.

1941. a. kasutati emade ja laste tervise kaitseks 2 489 476 000 rubla 9 951 421 000 rublast, mis oli üldse tervishoiu heaks määratud. Seega moodustasid kulutused emade ja laste tervise kaitseks 25% üldistest kulutustest tervishoiu alal.

*

Nõukogude valitsuse määrustega on käitistes ja asutustes töötavaile naistele kehtestatud rida soodustusi.

Valitsuse 27. juuni 1936. a. dekreedid järgi kannavad kriminaalvastutust need, kes keelduvad rasedaid naisi tööle võtmast. NSV Liidu Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu määruse järgi 5. oktoobrist 1936. a. kannavad kriminaalvastutust need, kes keelduvad tööle võtmast rasedaid või imetajaid naisi, või kes nende töötasu vähendavad.

Vastavalt tööseaduste koodeksile ei kuulu naised alates 5. rasedusekuust ilma nende nõusolekuta komandeerimisele väljaspoole nende alalist elukohta. Imetajaile emadele võimaldatakse töö ajast käia lapsi toitmas. Lapse toitmiseks ettenähtud aja täpne pikkus määratakse kindlaks sisekorra eeskirjadega. Emadele tuleb võimaldada käia lapsi toitmas mitte härvemini kui 3,5 tunni tagant ja neile peab selleks vähemalt pool tundi aega antama. Need vaheajad arvestatakse tööaja hulka ja nende eest makstakse keskmise töötasu alusel. Kahe imiku puhul pikendatakse toitmisega kooskõlas nõuandlatega.

Rida soodustusi on kehtestatud ka naiskolhoosnikutele. Stalinliku põllumajandusliku artelli põhikirja kinnitamisel 1935. a. võeti vastu eriline punkt naiskolhoosnikute tööst vabastamise kohta üks kuu enne sünnitamist ja üks kuu peale sünnitamist neile tasu maksmisega kolhoosi sissetulekuist nende poolt keskmiselt väljatöötatud tööpäevade poo-

les ulatuses. Imikuid omavaile emadele määrati töövaheajad laste toitmiseks.

Ainult meie Nõukogude valitsus ja meie kommunistlik partei on suutelised seadusandluses fikseerima ja ellu rakedama säärast laialdast naiste poliitilisi õigusi tagavat ja naiste tervist, tööd ja heaolu ning ema ja lapse tervist kaitsvat abinõude süsteemi.

*

Kurikavala vaenlase ootamatu kallaletung katkestas 1941. a. juunis nõukogude inimeste rahuliku töö. Reeturlikult meie maale kallale tunginud vaenlane tahtis orjastada nõukogude inimesi, muuta neid alandlikeks orjadeks ja röövida nõukogude lastelt nende õnneliku lapsepõlve.

Tunginud Nõukogude linnadesse raius vaenlane küttepudeks värjurikkad aiad ja pargid, purustas lastele ehitatud uhked paleed, mugavad valged lastesõimed ja koolimajad, muutes need sõdurite kasarmuiks ja avalikeks majadeks. Okupatsiooni ajal Odessas muutsid fašistlikud rüüstajad paremad majad linnas, esmajärjekorras koolimajad ja raviasutused, hobusetallideks. Pealtnägijad jutustavad, kuidas hämmastavalt nürimeelsete nägudega sõdurid rebisid ja ajasid jahmunud hobuseid mahapandud laudu mööda või otse mööda ilusaid marmorist trepiastmeid uhkete hoonete teisele ja isegi kolmandale korrale.

Kuid kõige kohutavamaks kuriteoks, mis teostati sakslaste poolt meie ajutiselt okupeeritud territooriumil, oli nõukogude naiste ja laste teotamine ja nende füüsiline hävitamine. Nad leiutasid kohutavad „hingevõtjad“, matsid elusatena meie väikeseid lapsi ja asutasid surmalaagreid.

Siin mõned ametlikud dokumendid.

Nõukogude informatsioonibüroo teatas 30. novembril 1943. a.:

„Saksa fašistlikud lurjused teostasid veriseid roimi nõukogude laste kallal Gostogajevski staniitsas Krasnodari kraisis. Veidi aega enne taganemist tungisid jaama komandant sakslane Hoffmann, tema abi vanem-veltveebel Fitler, all-ohvitserid Sturm, Laube, Schultz ja politseinik Bagmet koos rühma sõduritega majadesse ja võtsid vägivaldselt kaasa lapsi kuni 13 aastani. 20. septembri hommikuks kogusid

fašistlikud kurjategijad komandantuuri 40 last. Komandantuuri juures toimusid südantlõhestavad stseenid. Lapsed nutsid ja karjusid. Emad rebisid meeleheitel oma juukseid. Laste pisarad ei pehmandanud fašistlikke timukaid. Politseinik Bagmet viis lapsed Starotitarovski staniitsasse ja andis nad üle Saksa sõjaväe hospitali ülemale.

Varsti partisanid tabasid politseinik Bagmeti ja andsid ta üle nõukogude võimudele. See bandiit tunnistas ülekuulamisel: „20. septembril tõin ma lapsed Starotitarovski staniitsasse. Saksa sõjaväe hospitali ülem käskis viia lapsed eri tupp. Seal pumbati neist veri välja. Kui lapsed toast välja kanti olid nad surnukahvatud ega liigutanud enam. Varsti nende laibad veeti staniitsa taha“.

Lublini linnas Majdaneki hävituslaagris sakslaste poolt toime pandud kuritegude uurimise Poola-Nõukogude erakorralise komisjoni kommunikatsioonikõnelebas sellest, kuidas hitlerlased rebisid lapsed ema rinnalt ja neid siis kohapeal tapsid.

„Ma nägin isiklikult,“ ütleb tunnistaja Eduard Baran, „kuidas emadelt võeti väikesed lapsed ja nende endi silma all ära tapeti: ühest jalakesest haarati käega, teisele astuti jalaga ja nii rebiti laps lõhki.“

Oberscharführer „SS“ Ternes ütleb oma seletuses: „Mulle kõneles laagriarst untersturmführer „SS“ Rindfleisch 1943. a. 21. oktoobri õhtul, et sel päeval lämmatati gaasikambris preparaadiga „Tsükloon“ 300 3—10 aasta vanust last.“

Kõrvuti täiskasvanute riiete ja majapidamistarvetega leidis komisjon ladudes ka hulgaliselt laste riideid ja jalatseid. Kokkuhoidlikud rõõvlid ja mõrvarid võtsid ära, nummerdasid ja ladusid riulitele isegi laste mänguasju.

Saksa fašistlike rõõvvalitajate kuritegude kindlaksteegmise ja uurimise riikliku erakorralise komisjoni teadaandes öeldakse Lvovi oblasti territooriumil sakslaste poolt toime pandud kuritegude kohta:

„Janovski laagri komandant obersturmführer Vilhaus tulistas automaadist süstemaatiliselt spordi pärast ja oma naise ning tütre meeleheaks laagri kantselei rõdult töökojas töötavaid vange, pärast andis ta automaadi üle oma naisele, kes samuti vange tulistas. Mõnikord, et rõõmustada oma üheksa-aastast tütar, sundis Vilhaus õhku loopima 2—4-

aastaseid lapsi ja tulistas siis neid. Tütar plaksutas käsi ja hõiskas: „Papa veel, papa veel!“ — ja Vilhaus tulistas“.

„Laagris hävitati vange ilma igasuguse põhjusega, tihti kihlveo pärast“, on öeldud samas teadaandes. „Tunnistaja R. S. Kirschner teatas uurimiskomisjonile, kuidas Gestapo komissar Vepke vedas teiste laagritimukatega kihla, et ta ühe kirvehoobiga raiub poisi pooleks. Teised ei uskunud teda. Seejärel püüdis ta tänavalt kümne-aastase poisi, aetas ta põlvili, sundis käed kokku panema, pea kätele astatama, vaatas siis üle, parandas poisi pea asendit ja lõi kirvelöögiga poisi pikuti pooleks. Hitlerlased õnnitlesid Vepket tuliselt, surusid tugevasti ta kätt ja kiitsid teda“.

Kuid ametlikes teadaandeis on esitatud ainult väikene osa saksa barbarite poolt ajutiselt okupeeritud nõukogude territooriumil toime pandud kohutavatest kuritegudest.

Ükski nõukogude inimene ei unusta seda, kuidas sakslased matsid elusaid lapsi, kuidas nad laste silma all vägistasid ja tapsid emasid, kuidas mõne minuti jooksul muutusid lapsed otse hallijuukselisteks rauakadeks.

Ükski nõukogude inimene ei unusta ega andesta lastega täistuubitud saksa „hingevõtjatelt“ kostnud südantlõhestavaid karjeid.

Rahuliku sotsialistliku ülesehitustöö aastail ei tundnud meie lapsed millestki puudust. Ümbritsetuna riigi poolt tähelepanu ja hoolitsemisega olid nad kõige õnnelikumad lapsed maailmas. Kuid ka Suure Isamaasõja kõige raskemal päevil, kui meie rahva jõud ja ainelised rikkused olid rakendatud sõjaliste ülesannete täitmiseks, ei unustatud meie riigi lapsi. Riik võttis tarvitusele kõik abinõud, et päästa lapsi kahejalgse fašistliku elaja küüsisist.

Seltsimees Stalini käsu kohaselt evakueeriti lapsed õigeaegselt rindelähedastest rajoonidest. Elanikud osutasid selle juures riigile igal sammul abi.

*

Kümned tuhanded rinde lähedusest evakueeritud lapsed leidsid lahke ja sooja vastuvõtu Uurali, Kazahstani, Uzbekistani ja teiste patriootide poolt.

Väikestele ümberasunutele võimaldati mitte ainult ulu-

alust, toitu ja riideid, vaid püüti asendada ka nende vana-
maid.

Kogu riigis tekkis uus liikumine laste abistamise organi-
seerimiseks. Kurgani oblasti Šadrini rajooni eesrindlike kol-
hooside eeskujul arenes kolhooside ja ettevõtete šeflus eva-
kueeritud lasteasutuste üle. Oma šeffidelt — kolhoosidelt —
said lapsed täiendavalt liha, võid, piima, kartuleid ja muid
toiduaineid.

Tööstuslike ettevõtete tööliste kollektiivid õmblesid oma
tööst vabal ajal riiete ja naha restidest lastele palituid ja
jalanõusid. Rajoonide tööstuskombinaatide töölised valmis-
tasid lastele vajalikku mööblit. Igaüks püüdis millegagi abis-
tada lapsi: kes tõi vildid, kes mütsi, palitukese, aidates sel-
lega varustada lapsi kõige vajalikuks.

Kirovlaste algatusel läksid naised internaatidesse ja laste-
kodudesse lapsi hoidma. Nad aitasid kasvatada lapsi, pesid
pesu ja paikasid nende riideid. Uzbekkide eeskujul hakkasid
töölised, kolhoosnikud ja nõukogude haritlased lapsi pere-
kondadesse kasvatada võtma.

1942. a. märtsis Bui jaamas, kust möödusid Leningradist
evakueeritute ešelonid, leiti väikene tütarlaps. Kuidas ta sat-
tus jaama perroonile, seda ei osanud keegi seletada. Tütar-
laps ei osanud kõndida ega kõnelda, kuigi arsti poolt kind-
laks tehti, et ta on vähemalt aastane. Lapsel oli raskekuju-
line rahhiit.

Bui lastekodus, kuhu teda viidi, nimetasid meditsiinilised
töötajad teda Lia Buiskajaks.

Mõne päeva pärast sai Liast Pavlovski velskripunkti juha-
taja Niina Apollonovna Sokolova kasutütar. See lihtne,
südamlik vene naine halastas haige lapse peale ja ohverdas
palju jõudu tema päästmiseks.

Aasta pärast ei võinud rõõmsas, erksas lapses keegi ära
tunda endist Liat. Ümbritsetuna hellast hoolitsusest ja ema-
likust armastusest paranes tütarlaps kiiresti.

Niisuguseid sügava emaliku armastuse ja hoolitsemise
näiteid vanemateta jäänud laste suhtes võib tuua väga palju.

Juba siis, kui möödusid esimesed ešelonid evakueeritud
lastega, otsustas 19-aastane tütarlaps, Tšeljabinski jaama raa-
matupidaja Tosja Krõlova võtta kindlasti endale kasulapse.
Ta valis välja kõige põdurama ja väiksema poisi — Voova.

Hämmastanud sugulastele ja tuttavatele vastas Tosja: „Terveid armastavad kõik, kes aga armastab sääraseid?“

Nüüd ei tunne Voovat enam äragi. Ta on suureks kasvanud, täiesti terve, elav ja rõõmus laps.

Lapsi adopteerisid ja adopteerivad ka nüüd heameelega elatanud, noored, vanad, lastetud ja lastega kodanikud.

Kümned kirjad ja avaldused saabuvad iga päev rahvahariduse organite ja tervishoiuorganite aadressil palvega anda kasvatamiseks lapsi. Näiteks toome T. N. Judina, Tšeljabinski oblasti Kasli tehase töölise naise kirja:

„Tervist, seltsimees juhataja. Pöördun Teie poole suure palvega. Ma olen tehase töölise naine Kasli asundusest. Mul on Teile palve, millele palun vastu tulla. Palve on järgmine: mina ja minu mees tahame võtta lastekodust kasulapse, kuid meie suureks kurvastuseks Kasli lastekodus ei ole orbusid, s. t. on, kuid neil on kas ema või isa, meie tahame aga orbu, ainult 2—3 aasta vanust tütarlast. Mina tahan aidata meie kallist kodumaad, tahan kasvatada ühe vanemateta lapse. See on ju kasuks meie kodumaale...“

Lihtsad, õiglased, südamest tulevad sõnad!

Mitte ainult oma nõukogude laste eest ei hoolitsenud meie riik sõja raskeil päevil. Ta võttis soojalt vastu ka tuhandeid metsiku sõja tõttu kodumaalt välja aetud poola lapsi.

Nendele lastele normaalse kasvatuse ja hariduse võimaldamiseks organiseeris valitsus erilise komitee NSV Liidus asuvate poola laste raske olukorra lahendamiseks. Komitee poolt sooritati poola lastele spetsiaalsete koolide, lastekodude, kooli internaatide ja lasteaedade organiseerimise tohutu töö.

Nõukogude valitsus mitte ainult säilitas poola laste elu ja tervise ning kindlustas neile tähelepaneliku hoolitsemise, normaalse toidu ja vajalikud kultuurilised ning olustikulised tingimused, vaid võimaldas lastele ka hariduse saamise nende emakeeles mittetäieliku keskkooli ja keskkooli ulatuses.

Nüüd, kus Ühinenud Rahvaste võidu tagajärjel taastatakse uuesti tugev, iseseisev ja demokraatlik Poola, pöörduvad lapsed rahulikult tagasi oma kodumaale. 1946. a. märtsis saabusidki esimesed poola laste rühmad oma kodumaale.

21. augustil 1943. a. võeti UK(b)P KK ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu poolt vastu suure ajaloolise tähtsusega määrus „Kiiretest abinõudest majanduse taastamiseks saksa okupatsioonist vabastatud rajoonides“. Suur osa selles määruuses on pühendatud saksa kallaletungi läbi kannatada saanud laste abistamise küsimuste lahendamiseks. Vastavalt sellele määrusele on avatud saksa okupatsioonist vabastatud rajoonides ja oblastites täiendavalt eriliste lasteaedade suur võrk ja on asutatud ka uued õppeasutused — Suvorovi ja Nahhimovi koolid. Tervishoiu Rahvakomissariaat avas 26 uut erilist lastekodu 1850 kohaga, kuhu suunatakse partisanide ja punaarmee laste lapsi ja lapsi, kelle vanemad langesid fašistlike barbarite käe läbi. Üksikult ja ka rühmadena nälginud, piinatud ja kõiki sõja raskusi üle elanud lapsed paigutati nendesse erilistesse lastekodudesse. Nende asutuste töötajate ennastsalgav teenindamine, tähelepanelikkus, hoolitsus ja emalik õrnus on andnud aja jooksul elule tagasi haiged ja kurnatud lapsed.

Nižne-Tširski lastekodusse Stalingradi oblastis toodi kaheaastane tütarlaps Nadja Ponomarjova. Lapse ema hukkus pommituse tagajärjel, isa oli rindel. Pärast ema hukkumist Nadja ja kaks vanemat last jäid üksi. Neid kõiki võeti lastekodudesse. Nadja suunati erilisesse lastekodusse. Tütarlaps oli äärmiselt kurnatud ja paistetunud, ei kõndinud, oli ükskõikne kõige suhtes ja jättis kurtumma mulje. Lastekodu personaal asus kannatlikult Nadja tervendamisele. Tütarlaps keeldus kaua toitu vastu võtmast. Teda joodeti puuvilja mahlaga, tehti vere ülekanne, temale valmistati igasuguseid toite. Lõpuks hakkas tütarlaps sööma.

Kolme kuu pärast kadus paistetus, laps muutus elavaks, tundis õdesid ja arste, suutis jalule tõusta ja võttis hästi kaalu juurde.

Lastekodu juhataja Taisia Nikolajevna Sorokina kirjutas lastekodusse, kus asusid Nadja vanemad vennad, ja sai neilt isa aadressi; siis kirjutas ta isale rindele, et Nadja on elus ja tunneb end hästi.

Nadja isa, kaardiväe leitnant, kahekordne ordenikandja, Mihhail Ivanovitš Ponomarjov sai puhkuse, et külastada lapsi, ja nii saabus ta lastekodusse. Teda võttis vastu kolmeaastane terve punapõseline tütarlaps, kes jutustas isale, kui-

das ta elab, kuidas ta esines lastepidul, kuidas ta armastab oma kasvatajaid.

Nadja isale eraldati lastekodus tuba, kus ta viibis kuus päeva. Lahkudes sm. Ponomarjov ütles, et ta sõidab rindele, tundmata muret oma laste edaspidise saatuse pärast.

Borissoglebski lastekodusse Voroneži oblastis toodi 1943. a. novembris 2,5-aastane tütarlaps Olja Urassovskaja. Lapse ema hukkus pommituse tagajärjel, isa oli rindel.

Laps oli äärmiselt kurnatud, kaalus 9 kg, mis on aastase lapse kaal. Suur kõht, paistetud jalgades, väikene vanainimesele sarnlev näokene, mittelapselik, piinatud vaade — säärane oli Olja välimus. Ümbruse suhtes oli ta täiesti ükskõikne.

Õed Sotova ja Pitšugina hakkasid tema eest hoolitsema. Nad valmistasid talle mitmekesisist maitsvat toitu. Varsti Olja paranes. Nääripuul ta luges salme ja laulis.

Canterbury katedraali peapiiskop, külastades 11. märtsil 1945. a. lastekodu nr. 1 (Moskvas), kirjutab kiituste ja kaebuste raamatusse järgmist:

„Suure heameelega külastasin ma seda vanemateta laste kodu. See on tõeline kodu, kus igal lapsel on oma osakene armastusest ja õrnusest, kodu, mis on asutatud teaduslikel põhimõtetel selleks, et lapsed saaksid õige füüsilise kasvatuse. Mulle meeldib eriti, et lihtsõduri laps saab täpselt sama hoolitsemise osaliseks kui komandöri lapski. Minule, usklikele, kõneldi alati sellest, et nii tuleks toimida. Siin aga talitatakse nii. Mind, Canterbury katedraali peapiiskoppi, vaimustab see eriti.“

Tähelepanust ja armastusest laste vastu kõneleb kõigis lastekodudes väljakujunenud tava pühitseda laste sünnipäevi. Tavaliselt tähistatakse iga lapse sünnipäeva kui suurt pidupäeva. Lastekodu nr. 18 (Bakuus) kasvandik Fedja Ivanov kirjutab oma sünnipäevast:

„Teatan teile, et minu sünnipäev möödus väga hästi. Sel päeval mind riietati uude ülikonda ja mulle anti uued kingad.

Minu sünnipäeval toideti meid eriti hästi. Oli bajaanimängija seltsimees Kozlov, kes mind õnnitles sünnipäeva puhul ja mängis bajaani. Kõik lõbutsesid. Pioneerijuht Ljudalt, raamatupidajalt tädi Railt ja lastekodu direktorilt Jelena Aleksandrovnalt sain kingitusi“.

Julm, verine sõda on ammu lõppenud. Armeest on tagasi pöördunud meie laste isad.

Saabus ka Veera Oništšenko, lastekodu nr. 14 (Moskvas) kasvandiku, isa.

Kui Veerakene pärast ema surma lastekodusse toodi, oli ta alles kuuekuune, kui aga isa armeest tagasi pöördus ja temale järele tuli, oli Veera juba peaaegu kolme-aastane. Ta oli tugev ja terve tütarlaps. Palju sooje ja südamlikke tänu-sõnu kuulsid lastekodu töötajad Isamaasõja võitlejalt Oništšenkolt selle emaliku armastuse ja õrnuse eest, mida tema tütrekene Veera nii rikkalikult kolme aasta jooksul oli tundnud.

Emade- ja lastekaitse alal töötajad avaldasid sõja-aastail tõelist sangarlikkust. Esireas seisavad emade- ja lastekaitse alal töötajad Lenini linnast.

Üle saja tervishoiuasutuse Leningradis kannatas pommide ja mürskude läbi; ainult tänu nende asutuste töötajate ennatsalgavale tööle suudeti päästa lapsed.

Ühel ööl varises fugasspommi tabamuse tagajärjel kokku osa laste kogumispunkti hoonest. Hulk lapsi jäi rusude alla. Fašistide lennukid tiirlesid hoone kohal, kuid samal ajal ülemarst Barskaja ja vanemõde Abragami koos oma kollektiiviga päästsid lapsi rusude alt. Veel enne päästesalga kohalejõudmist päästsid nad 33 last.

See ei ole ainuke ega erakordne juhtum. See on tavaline episood Leningradi elust blokaadi päevil.

27. oktoobril 1942. a. võttis NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu vastu erilise määruse „Abinõudest Tervishoiu Rahvakomissariaadi organite ja lapsi meditsiiniliselt teenindavate lasteasutuste töö parandamiseks ja puudustkannatavate laste toitlustamise tugevdamiseks“. Sel määrusel, mis võeti vastu meie riigile nii raskeil päevil, oli suur tähtsus laste tervise kaitsmiseks sõjaperioodil.

Selle määrusega kohustas NSVL Rahvakomissaride Nõukogu Tervishoiu Rahvakomissariaati taastama laste teenindamiseks linna nõuandlaid ja laste polikliinikutes jaoskondade süsteemi; nüüd omab iga perekond nii linnas kui ka töölisasulas lastearsti ja hooldusõe, kes jälgivad laste tervislikku seisundit ning füüsilist arenemist, ja lapse haigestumise puhul annavad talle arstiabi.

Sama määrusega asutas valitsus igasse linna ja rajooni linna- ja rajooni-lastearsti ametikoha, pannes kõrgema kvalifikatsiooniga lastearstidele vastutuse kõigi lasteasutuste töö ja laste tervisliku seisundi eest.

NSVL Rahvakomissaride Nõukogu kohustas Kaubanduse Rahvakomissariaati avama nõrga tervisega 3—13 aasta vanustele lastele erisööklad. 1946. a. algul toilitustati niisugustes sööklates 977 700 last.

Veel enne selle määruse ilmumist kinnitas NSVL Rahvakomissaride Nõukogu erikorraldusega täiendavad toidunormid rasedaile naistele ja imetajaile emadele ning kohustas kaubandusorganisatsioone välja andma imikuvarustuse vast-sündinuile.

Rasked sõja-aastad ei jätnud mõju avaldamata ka laste tervisele. Paljud lapsed vajasisid puhkust ja tervise parandamist.

Ja nii avati isegi sõja raskemil päevil pioneerilaagrid ja suvised ravi-mängumurud. 1943. a. suvel puhkas pioneerilaagrites ja ravi-mängumurudel üle 1 500 000 lapse. 1944. a. suvel tõusis laagrites ja mängumurudel puhkavate laste arv kuni 2 458 239 lapseni.

1945. a. võimaldati suvist tervise parandamist üle 3 000 000 lapsele. Nende hulgas oli üle 180 000 lapse, kes olid ainult 3—4-aastased.

Paljud eriravi vajavad lapsed paigutati lastesaanatooriumidesse, kus voodite arv 1946. a. alguseks tõusis 47 800-le.

Pioneerilaager „Artek“ alustas uuesti oma tegevust. Ühenduses 25 a. juubeliga autasustati teda silmapaistvate teenete eest pioneeride ning õpilaste tervendamise ja kasvatamise alal Töö Punalipu ordeniga. See on esimene laste tervendamise asutus meie riigis, mida hinnati valitsuse nii kõrge autasuga.

Nõukogude ühiskond abistab innukalt valitsust laste eest hoolitsemisel. Kommunistlike noorte organisatsioonid avasid sõja ajal omal kulul hästisisustatud lastesaanatooriume 3770 voodiga. Vologda ja Kurgani oblasti kolhoosnikute algatusel asutati uued laste tervendamise asutused — kolhoosi lastesaanatooriumid. Vologda oblasti 13 rajoonis töötavad juba kolhooside hästisisustatud lastesaanatooriumid. Neile on kasutada antud ilusad hooned koos aiaga.

Erilise jaotuskava alusel kindlustavad kolhoosid oma sanatooriume toiduainete ja rahaga. Lapsi toidetakse sanatooriumides väga hästi. Näiteks sisaldab Grjazovetski sanatooriumis laste ööpäevane toidunorm: 600 g leiba, 800 g piima, 50 g koort, 500 g kartuleid, 100 g liha, 150 g tangu, 400 g aedvilja.

Viibides poolteist kuu selles sanatooriumis võttis iga laps 2—3 kg kaalu juurde.

Vaatamata kõigile raskustele ei vähenenud laste tervisekaitse asutuste võrk ka sõja-aastail. Reas kohtades see isegi suurenes: näiteks suurenes sõimede kohtade arv Uuralis ja teistes ida oblastites sõja-aastail linnades 47,2% ja maa-asulais 36,6%.

Sõimede töö kvaliteet paranes tunduvalt. Tänu eri- ja sanatoorsete rühmade organiseerimisele, samuti ka isolaatorite paremale kasutamisele võimaldus emadel jätta sõimedesse mittenakkushaigustesse haigestunud ja nakkushaigete kokku puutunud lapsi. Nii viibib laps, jäädes karanteeni või haigestumise puhul sõime, alaliselt arsti järelevalve all.

Nõukogude riigi emade- ja lastekaitse abinõude seas omab silmapaistva koha NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 8. juulist 1944. a. „Riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele emadele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunimetuse „Ema-kangelane“ sisseseadmisest ja ordeni „Ema au“ ning medali „Emamedal“ asutamisest“. See seadlus on uueks kujukaks tunnistuseks bolševike partei ja Nõukogude riigi hoolitsemisest ema ja lapse eest.

Seadluses öeldakse: „Sõja ajal ja pärast sõda, kus paljudel perekondadel on tunduvald materiaalseid raskusi, on vajalik riikliku abi osutamise edasine laiendamine“.

Nõukogude rahvas tundis selle seadluse ilmunisel suurt uhkust oma kodumaa üle.

Lasterikaste emade toetuse suurendamine, uued soodustused rasedatele naistele, emade- ja lastekaitse asutuste võrgu edasine laiendamine, lõpuks elutingimuste põhiliste küsimuste lahendamine — niisuguseid probleeme käsitab see seadlus.

Riiklikku abiraha anti pärast 1936. a. dekreedid avaldamist

ainult emadele, kes omasid 6 last, seitsmenda ja iga järgneva lapse sündimisel. Käesoleva seadlusega nähti ette riikliku abiraha maksmine emadele, kes omasid kaks last, kolmanda ja iga järgneva lapse sündimisel. Sealjuures antakse kõrvuti ühekordse toetusega lapse sündimisel veel igakuulist abiraha lapse teisest eluaastast alates kuni tema viie aasta vanuseks saamiseni.

Lasterikastele emadele riikliku abiraha määramisel arvestatakse ka lapsi, kes on langenud või teadmata kaduma läinud Isamaasõja rinnetel.

Seadlus soodustab mitte ainult paljulapselisust, vaid ka laste kasvatamist ja ülalpidamist. Toetuse andmisel paljulapselisuse puhul ei arvestata mitte ainult omaenda lapsi, vaid ka adopteeritud lapsi ja võõraslapsi.

Seadluses on ette nähtud riikliku abiraha andmine vallasemadele pärast selle seadluse ilmumist sündinud laste ülalpidamiseks ja kasvatamiseks. Abiraha antakse lapse 12-aastaseks saamiseni.

Seadlus määrab, et „kui vallasema soovib paigutada oma lapse lastekasvatusasutusse üleskasvatamiseks, siis on lastekasvatusasutus kohustatud lapse vastu võtma ülalpidamiseks ja kasvatamiseks täielikult riigi kulul“. Sealjuures ei kaota ema sidet lapsega ja tal on õigus last lastekasvatusasutusest ära võtta.

Et kaitsta emade ja laste tervist, suurendas meie riik naistöolistele ja -teenistujatele raseduse ja sünnituse puhul antavat puhkust 63 päevalt 77 päevale, määrates puhkuse kestuseks 35 päeva enne ja 42 päeva pärast sünnitust. Ebanormaalse sünnituse või kaksikute sünnitamise puhul võib pikendada puhkust pärast sünnitamist kuni 56 päevani.

Nõukogude riik ei luba kasutada rasedaid naisi, alates raseduse 4. kuust, ületunnitöödel, ja imikuid omavaid naisi, laste toitmise perioodil — öötöödel.

Vastavalt sellele seadlusele suurendati kahekordselt lisatoiduainete norme rasedatele, alates raseduse 6. kuust ja imetajaile emadele 4 kuu kestel. Peale selle kohustas seadlus ettevõtete ja asutuste juhte välja andma rasedatele naistele ja imetajaile emadele lisatoiduaineid abimajandeist.

Seadlus näeb ette lasteasutuste võrgu laiendamise sel määral, et lasteasutused oleksid võimelised teenindama kõiki tee-

nindamist vajavaid lapsi. Samuti suureneb naiste- ja lastenõuandlate, piimaköökide, sõimede ning sünnitusmajade arv. Loodi uued asutused — emade- ja lastekodud — samuti ka erilised puhkekodud rasedatele vallalistele naistele ja nõrga tervisega imetajaile.

Et emad võiksid ühendada tööd käitises oma emakohuste täitmisega, näeb seadlus ette lastesõimede, lasteaedade, imikute toitmise tubade ja naiste hügieenitubade organiseerimise ettevõtteis ja asutustes, kus valdavas enamuses kasutatakse naiste tööjõudu.

Seadlus, arvestades ema ja lapse vajadusi, nõuab lasteriiete ja jalanõude valmistamise, lapse eest hoolitsemiseks vajalike esemete tootmise, emade ja laste erikaupluste võrgu, emadele imikuvarustuse müümise jne. laiendamist.

Viis ja enam last sünnitanud ja üles kasvatanud naisele emale medali „Emamedal“, ordeni „Ema au“ ja aunimetuse „Ema-kangelane“ asutamiseга näidati kogu maailmale, et meie riik peab lugu ema tublidusest ja austab naist, kes on toitnud ja üles kasvatanud oma lapsi — meie kodumaa uut sugupõlve.

Ainult Nõukogude Liidus on emade teeneid niisugusel määral võrdsustatud suurimate riiklike ja ühiskondlike teenetega.

Paljud Nõukogude Liidu naised on saanud aunimetuse „Ema-kangelane“. Selle aunimetuse vääriliseks tunnustati Anna Saveljevna Aleksahhina Moskva oblastist Puškini rajoonist, kes sünnitas ja üles kasvatas 2 tütart ning 10 poega, kellest 8 võitlesid rindel; Maria Maksimovna Rõšikova Tuula linnast, kes sünnitas ja üles kasvatas 10 last, kellest 8 olid rindel (6 poega ja 2 tütart); Jevdokia Pavlovna Soldatova Maksim Gorki nimelisest kolhoosist Šatovi rajoonist Gorki oblastist, kes sünnitas ja üles kasvatas 13 last; Valima Asadulina Vorošilovi-nimelisest kolhoosist Tššaminski rajoonist Baškiiri ANSV-st ja veel paljud teised.

Suur Isamaasõda näitas kogu maailmale, millise nõukogude inimeste kangelasliku sugupõlve on üles kasvatanud meie maa naised-emad. Need olid nende kartmatud pojad, kes päästsid Nõukogude Liidu au ja iseseisvuse; kes kihutasid meie maalt sakslased välja ja kes ründasid fašistliku metslooma koobast — Berliini!

Meil Nõukogude Liidus esineb sageli juhtumeid, kus mitte ainult poja, vaid ka ema rinnal särab kuldne täht. Pojal — viisnurkne lihtne tähekene, emal — samuti viisnurkne tähekene, kuid hõbedaste kiirte oreoolis.

Maria Ivanovna Dorohhina, ema-kangelane, sünnitas ja kasvatas üles 10 last. Üks tema kolmest pojast autasustati kodumaa kaitsmisel lahinguis ülesnäidatud sangarlikkuse ja vapruse eest Nõukogude Liidu kangelase kõrge aunimetusega.

Tekib tahtmatult soov ütelda meie emade-kangelaste kohta suure vene kirjaniku Maksim Gorki sõnadega: „Ülistagem naist-ema, kelle armastus ei tunne piire, kelle rinnaga on toidetud kogu maailma! Kõik kaunis inimeses — päikesekiirtest ja emapiimast alates — küllastab meid armastusega elu vastu! Päikeseta ei õitse lilled, armastuseta ei ole õnne, naiseta ei ole armastust, emata ei ole luuletajat ega kangelast!“

1944. aasta 8. juuli seadluse iga punkt on selgeks tõendiks, et Nõukogude riigis on hoolitsemine laste ja emade eest, hoolitsemine perekonna kindlustamise eest üheks tähtsaimaks ülesandeks.

Nõukogude naised vastavad partei ja valitsuse hoolitsemisele emade ja laste eest uute tööviitudega. Nõukogude naispatriootide arvamustes 8. juuli seadluse kohta kajastuvad uhkus ja õnn enda ja oma laste üle ning piiritu armastus ja truudus oma kodumaale ja seltsimees Stalinile.

„Ei tea kuidas tänada nõukogude võimu lasterikaste emade abistamise ja hoolitsemise eest,“ ütleb Agafja Denisovna Litvjakova. „Ma õpetan oma lapsi hoolsa tööga kodumaa heaks väljendama tänu nõukogude võimule hoolitsuse eest, mida ta on üles näidanud minu ja miljonite minutaoaliste emade suhtes.“

10. novembril 1944. a. võttis NSVL Rahvakomissaride Nõukogu vastavalt 8. juuli 1944. a. seadlusele vastu erilise määruse „Abinõudest lasteasutuste võrgu laiendamiseks ja naiste ning laste meditsiinilise ja olustikulise teenindamise parandamiseks“.

Selle määrusega kohustati liiduvabariikide rahvakomissaride nõukogusid, NSVL Tervishoiu Rahvakomissariaati ja Teede Rahvakomissariaati laiendama 1944.—1945. aastal

laste- ja sünnitusasutuste võrku. Sama määrusega kinnitas valitsus kapitaal mahutuste ulatuse sõimede taastamiseks ja uute ehitamiseks 1945. a. 160 000 000 rubla suuruses. Tehti ettepanek tunduvalt laiendada laste- ja naistenõuandlate võrku linnades ja maal, samuti suurendada ka voodite arvu lastekodudes.

1945. a. pidid lastekodud teenindama 653 100 last. Ükski sõjas oma vanemad kaotanud laps ei tohtinud ilma jääda peavarjust, soojast riitusest, normaalsest toitlustamisest, õrnast hoolitsemisest.

Laste arv üleliidulise ja vabariikliku alluvusega komissariatide ja hariduse rahvakomissariatide lasteaedades pidi suurenema kuni 2 119 000-ni. Lasteaedade taastamiseks ja uute ehitamiseks assigneeriti 1945. a. üle 217 000 000 rubla.

Vallasemade abistamiseks laste kasvatamisel kohustas NSVL Rahvakomissaride Nõukogu organiseerima laste teenindamist lastesõimedes ja lasteaedades kogu ööpäeva kestel.

Selline on laste- ja sünnitusasutuste võrgu arendamise plaan, mis kindlaks määrati vastavalt NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. emade- ja lastekaitset hõlmava seadlusega.

Selle seadluse eduka elluviimise kindlustamiseks määras NSVL Rahanduse Rahvakomissariaat 1945. a. emade- ja lastekaitse kulutusteks NSVL Tervishoiu Rahvakomissariaadi liinis 2 452 123 000 rubla.

Ainult 1945. a. jooksul maksti emadele riiklikku abiraha 2 000 000 000 rubla.

8. juulist 1944. a. kuni 1946. a. märtsini autasustati 5850 naist aunimetusega „Ema-kangelane“; „Ema-au“ I, II ja III järgu ordeniga ja emamedalitega autasustati üle 750 000 ema.

Me kohtame ikka sagedamini naisi, kelle rinnal säravad kuldsed tähekesed lühikese, kuid väljendusrikka pealkirjaga — „Ema-kangelane“. Ikka sagedamini kohtame me neid tagasihoidlikke, suurepäraseid naisi, kes on pälvinud kõrgeima kuulsuse meie kodumaa uue sugupõlve kasvatamisel.

Seadluse kehtivuse jooksul on tunduvalt tõusnud ema ja last teenindavate asutuste arv. Nii näiteks kasvas ainult NSVL Tervishoiu Ministeeriumi süsteemi kuuluvates sünni-

tusmajades ja haiglate sünnitusosakondades voodite arv 1. jaanuariks 1946. a. 25 519 võrra, kohtade arv alalistes lastesõimedes 77 178 võrra ja voodite arv lastekodudes 11 700 võrra. Samuti suurenes laste- ja naistenõuandlate arv.

*

8. juuli 1944. a. seadluses pühendatakse erilist tähelepanu abielu registreerimise ja lahutamise küsimustele ning vallaslaste õigustele.

Varem kehtinud seadlusandluse järgi võrdsustati registreerimata abielud kõigis õigustes registreeritud abieludega. See- ga vähenes registreeritud abielu tähtsus. Nüüd on säärane olukord põhjalikult muudetud, sest seadlus määrab, et ainult registreeritud abieluga omatakse abieluliste õigused ja kohustused. Õigus pensionile, abirahale, pärandiosale, alimentidele jne. on nüüdsest peale ainult registreeritud abielulistel.

Riik on huvitatud registreeritud abielust, sest tänu sellele avaneb tal võimalus avaldada mõju abielulistele suhetele — monogaamilisele abielule, perekonna säilitamisele, vältida liiga varajasi abiellumisi ja abiellumisi ähvarduste mõjul jne. Nüüd, kus nõukogude kodanike aineline ja kultuuriline elutase on tõusnud, ei ole keeldumine registreeritud abielust seletatav mingisuguste aineliste põhjustega, vaid see näitab ainult kergemeelset suhtumist elu tõsisemasse sammusse.

Samast nõukogude perekonna kindlustamise seisukohast läheneb seadlus ka lahutuse küsimusele. Nüüd toimub meil lahutamine avalikult ja ainult kohtu kaudu. Lahutuse algatamisel peab ära märkima põhjused, asja arutamisel on kohustuslik mõlema poole kohtusse kutsumine, teadaanne selle arutamisest avaldatakse ajalehes. Seadlus annab sellega kohtule õiguse otsustada lahutuse otstarbekust.

Seadluse selles osas peegeldub Nõukogude riigi hoolitsemine tugeva, sotsialistliku perekonna eest, sest mida tugevam on perekond, seda tugevam on kogu ühiskond tervikuna. Klara Zetkin kirjutab oma mälestustes Leninist: „... Armastuses“, ütles V. I. Lenin, „on kaks osavõtjat ja tekib kolmas, uus elu. Siin peitub ühiskondlik huvi, tekib kohustus kollektiivi suhtes“. See ühiskondlik huvi õhutab

meie riiki tarvitusele võtma teatavaid abinõusid abieluliste sidemete suhtes.

Seadlus tühistas seni kehtinud õiguse pöörduda emal kohtu poole nõudega isa kindlaksmääramiseks ja alimentide välja nõudmiseks juhul, kui laps sündis isikult, kellega ta ei olnud registreeritud abielus. Samaaegselt võtab riik oma peale kohustuse abistada vallasema, kusjuures seadluses rõhutatatakse ka vallasema väärrikuse alandamise lubamatust.

Kindlustades emale ainelise ja moraalse toetuse, soodustab uus seadus seega perekonna kindlustamist, väljudes samast üldisest ideest: kollektiivi huvide ühendamine isiklike huvidega ja nõukogude moraali suurenenud nõuded.

Ainult riigis, kus on hävitatud inimese kurnamine inimese poolt ja kus pole viletsust ega tööpuudust, kus pidevalt kasvavad tootmisjõud, on võimalik osutada sellist abi ja toetust naisele-emale, perekonnale ja lapsele.

*

Lõppes saksa fašistide poolt meile peale sunnitud verine sõda. Meie tulime võitjaks selles võitluses.

Ning taas meie rahvas asus rahulikule loovale tööle.

Juba on NSVL Ülemnõukogu istungjärgul välja töötatud ja kinnitatud NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastakuplaan 1946.—1950. a.

Emade- ja lastekaitset, mis kohe pärast Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu tunnustati esmajärguliseks riiklikuks kohustuseks, on uues stalinlikus viisaastakuplaani aukoht.

Riigil seisab ees esmajärguline ja põhiline ülesanne — naiste-emade ja laste tervislikule seisundile raskelt mõjunud sõja tagajärgede täielik likvideerimine.

Selle põhilise ülesande lahendamiseks on vaja taastada ja laiendada ravi-profülaktiliste asutuste võrku, tunduvalt tõsta ravimise kvaliteeti naisi ja lapsi teenindavais olemasolevais ja uuesti organiseeritavais asutustes.

Viisaastakuplaanis on ette nähtud, et kohtade arv 1950. a. tõuseb alalistes lastesõimedes kuni 1 251 000-ni 859 000 koha vastu 1940. a., ehk suurenemine 392 000 koha võrra 1940. a. võrreldes. See võimaldab täielikult kindlustada töö-

tavaid emasid lastesõimedega, kusjuures imikuid teenindatakse sõimedes ema töökoha järgi ja üle ühe aasta vanuseid lapsi — elukoha järgi.

Laste paremaks teenindamiseks toimub sõimede kohtade arvu suurenemine peamiselt kindlaks määratud tüüpprojektide järgi ehitatavate uute hoonete arvel.

Et tõkestada lastehaiguste levimist, peab igasse sõime asutatama isolaatorid, haigestunud ja haigete lastega kokku puutunud lastele aga eri- ja karanteenirühmad.

Nõrga tervisega laste eest hoolitsemiseks eraldatakse sõimedes erilised sanatoorsed rühmad.

Selleks, et täielikult kindlustada naisi meditsiinilise sünnitusabiga nii linnades kui maal, peab voodite arv sünnitusmajades ja haiglate sünnitusosakondades viisaastaku lõpuks ulatuma 141 000-ni. Seega ainult NSVL Tervishoiu Ministeeriumi süsteemis on sünnitusvoodite juurdekasv viisaastaku jooksul üle 43 000.

Viisaastakuplaanis on ette nähtud diferentseeritud lastesanaatoriumide asutamine igas vabariigis, kraisis, oblastis selleks, et kindlustada ennekooli- ja kooliealistele lastele sanatoorset ravi.

Igas oblastis peab olema viisaastaku lõpuks: kinnise, lahise ja luutuberkuloosi sanatooriumid, nõrga tervisega laste sanatooriumid ja närviliste laste sanatooriumid.

1950. a. nähakse ette riigi eelarvest ülalpeetavate alaliste voodite arvu suurenemist 38 580-lt kuni 75 000-ni ja hooajalistes sanatooriumides 25 000 voodit.

Kõik lastesanaatoriumid 50 ja enam voodiga varustatakse füsioteraapiliste aparatuuridega ja laboratoorse sisseseadega; tuberkuloosi sanatooriumid — röntgeniaparatuuridega.

Viisaastakuplaanis nähakse ette samuti ka lastenõuandlate, lastehaiglate, -polikliinikute, lastekodude, emade- ja lastekodude, naistenõuandlate, günekoloogiliste raviasutuste ja günekoloogiliste kabinettide arvu suurendamine tööstuslikes ettevõtetes.

Ühenduses säärase naisi ja lapsi teenindavate ravi- ja profülaktiliste asutuste võrgu laienemisega ja nende töö kvaliteedi tõstmisega suureneb viisaastaku lõpuks tunduvalt ka arstide-pediaatrite ja ämmaemandate-günekoloogide arv.

Vastavalt suurenevad ka assigneeringud emade- ja laste-

kaitse asutuste ülalpidamiseks. NSVL Rahandusministeeriumi kava järgi assigneeriti 1946. a. emade- ja lastekaitse asutuste jaoks NSVL Tervishoiu Ministeeriumi süsteemis ligi 3 000 000 000 rubla. Siia hulka ei ole arvestatud assigneeringud kaadrite ettevalmistamiseks ja teaduslike uurimisasutuste ülalpidamiseks. Selleks otstarbeks antakse samuti suuri summasid. Näiteks ainult kolme instituudi ülalpidamiseks: Meditsiiniliste Teaduste Akadeemia Pediaatria-instituudile ja Günekoloogia-instituudile ning Günekoloogia Keskinstituudile Leningradis assigneeriti 1946. a. 18 534 000 rubla.

Günekoloogia ning pediaatria teaduslike uurimisinstituutide, emade- ja lastekaitse instituutide, samuti ka meditsiiniliste instituutide tööplaanides on aukohal emade ja laste terve kaitsega seoses olevate küsimuste uurimine.

Meie riik on asunud juba esimese sõjajärgse stalinliku viisaastakuplaani täitmisele.

Nõukogude rahvas on asunud suure vaimustuse ja mitmekordse energiaga teostama neid grandioosseid töid määratud tähtaegadeks. Sellesse tohutusse üritusse annavad ka nõukogude naised oma tööga suure panuse.

Ümbritsetuna Nõukogude riigi hoolitsusest, bolševike partei ja tema juhi — suure Stalini — juhtimisel, töötavad nõukogude naised, sotsialistliku riigi üheõiguslikud kodanikud, ennastalgavalt oma kodumaa hüvanguks ja kasvatavad lapsi — meie kodumaa tulevikku.

Vastutav toimetaja F. Teder

М. Ковригина. Завота государства о матери и ребёнке.

На эстонском языке.

Ladumisele antud 9. I 1947. Trükkimisele antud 20. I 1947. Paber 56:79 cm ¹/₁₆. Trükiarv 12 200. Trükitähti trükipoognas 37 120. Trükipoognaid 2,5. Arvutuspoognaid 2,2. MB-00117. Tellimise nr. 44. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

RBL. 1.-

A-16331

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00280449 2